

ЕЛЕКТРОННІ СЕРВІСИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

ELECTRONIC SERVICES IN THE FIELD OF ECONOMIC LEGAL PROCEEDINGS

Мелех Л.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ*

У статті проаналізовано сутність роботи електронних сервісів у сфері господарського судочинства. Зосереджено увагу на практичних аспектах забезпечення відкритого доступу учасників процесу до інформації шляхом створення сучасних інтернет-ресурсів. Зроблений висновок, що державі необхідно сприяти вдосконаленню системи електронного суду у вітчизняному господарському судочинстві.

Ключові слова: електронні сервіси, господарське судочинство, SMS-повідомлення, справедливий суд, система «Електронний суд».

В статье проанализована сущность работы электронных сервисов в сфере хозяйственного судопроизводства. Внимание сосредоточено на практических аспектах обеспечения открытого доступа участников процесса к информации путем создания современных интернет-ресурсов. Сделан вывод, что государству необходимо способствовать совершенствованию системы электронного суда в отечественном хозяйственном судопроизводстве.

Ключевые слова: электронные сервисы, хозяйственное судопроизводство, SMS-сообщения, справедливый суд, система «Электронный суд».

The essence of the work of electronic services in the field of economic legal proceedings is grounded in the article. The focus is on practical aspects of ensuring open access of process participants to information through the creation of modern Internet resources. It is concluded that the state should contribute to the improvement of the electronic court system in the domestic economic court proceedings.

Key words: electronic services, economic justice, SMS-message, fair trial, electronic court system.

Постановка проблеми. Імплементція у вітчизняну правову систему стандартів європейського судочинства щодо забезпечення права на справедливий суд передбачає, зокрема втілення заходів щодо дотримання строків розгляду і вирішення справи. Вагомим кроком нашої держави в цьому напрямі є запровадження проекту «Електронний суд», який передбачає обмін електронними документами між судом і учасниками судового процесу й електронного доступу до правосуддя. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи встановлює, що одним з основних моментів цієї програми є скорочення термінів розгляду судових справ і підвищення доступу до правосуддя на основі комплексного використання новітніх інформаційних технологій [1, с. 7].

Стан дослідження. Згідно з наказом Державної судової адміністрації України від 31 травня 2013 року «Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу» зі змінами, внесеними наказом Державної судової адміністрації України від 14 червня 2013 року, з 17 червня 2013 року в усіх місцевих і апеляційних судах загальної юрисдикції запроваджується порядок обміну електронними документами між судом і учасниками судового процесу в частині надсилання судом таким учасникам процесуальних документів в електронному вигляді паралельно з їх паперовим аналогом. Отримавши позитивну оцінку з боку практиків-юристів, було продовжено впровадження проекту електронного судочинства і на підставі наказу Державної судової адміністрації з 1 жовтня 2013 року в усіх місцевих і апеляційних загальних судах запроваджено проект щодо надсилання судами учасникам судового процесу (кримінального провадження) текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень [2, с. 7].

Цей крок логічно зумовлений розвитком сучасних інформаційних і комунікаційних технологій та їх застосуванням у всіх сферах суспільного життя. Їх запровадження у діяльність органів судової влади особливо актуальне в умовах масової інформатизації не тільки українського суспільства, але й світового співтовариства. Однак практична реалізація проекту електронного судочинства, перебуваючи на початковому етапі, стикається з проблемою недо-

статнього правового регулювання порядку його втілення у галузевих процесах.

На виконання Указу Президента України «Про Концепцію вдосконалення судочинства для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» Державна судова адміністрація розробила і затвердила Концепцію створення Єдиної судової інформаційної системи. Головною метою її створення та функціонування є інформаційна та технологічна підтримка судочинства на принципах дотримання балансу між потребою громадян, суспільства і держави у вільному обміні інформацією і необхідними обмеженнями на її розповсюдження.

Метою статті є розроблення теоретичних положень щодо вдосконалення електронних сервісів у сфері господарського судочинства та правового розуміння роботи системи «Електронний суд».

Виклад основних положень. У межах створення та удосконалення Єдиної судової інформаційної системи України реалізується проект «Електронний суд». Так, наказом Державної судової адміністрації України від 27 січня 2012 року «Про утворення міжвідомчої робочої групи з розробки пілотного проекту «Електронний суд»» утворено таку групу, серед завдань якої – аналіз функціональних і технологічних можливостей інформаційної інфраструктури судів загальної юрисдикції.

На думку керівника проекту «Електронний суд» О. Самборської, його основними завданнями є поліпшення умов роботи працівників судів, а також забезпечення швидкого, а головне зручного доступу громадян до правосуддя. Електронний суд – це суд, двері якого відчинені цілодобово та в якому немає черг [3, с. 195].

Пріоритетними завданнями проекту є забезпечення відкритого доступу учасників процесу до інформації шляхом створення сучасних інтернет-ресурсів і встановлення в приміщеннях судів інформаційно-довідкових кіосків, поетапний перехід до електронного обміну процесуальними документами між судом і учасниками процесу із застосуванням електронного цифрового підпису, до електронного обміну інформацією з базами даних інших державних органів та установ, до забезпечення повної комп'ютеризації процесів судового діловодства, формування єдиного електронного архіву судових документів.

Запровадження у вітчизняне судочинство проекту «Електронний суд» – безумовна новація, яка зумовлена загальносвітовим інформаційним прогресом. З метою ознайомлення з його основними положеннями, особливостями функціонування та порядком упровадження 21 серпня 2013 року відбувся семінар «Реалізація проекту «Електронний суд» – алгоритм дій» за участю Державної судової адміністрації України, Центру сертифікації ключів інформаційно-довідкового департаменту Міндоходів України, адвокатів та інших юристів-практиків. За результатами обговорення правнича спільнота дійшла висновку, що впровадження інформаційних технологій у судах – це не данина моді, а досконалий засіб для досягнення прозорості в діяльності судів, один зі способів забезпечення доступу до судочинства, деперсоніфікація взаємин людини і громадянина у відносинах з представниками судової влади, що впровадить створення єдиного «пункту контакту» громадян і організацій з судовими структурами, а це стає ще одним важелем у протидії корупції в судочинстві [4, с. 21].

Аналіз нормативно-правових актів, присвячених регулюванню процесу реалізації проекту «Електронний суд», дає змогу зробити висновок, що для його втілення необхідно пройти такі два етапи:

- направлення процесуальних документів суду учасникам судового процесу засобами електронного зв'язку та надсилання судових повісток у вигляді SMS-повідомлень;
- внесення відповідних змін у процесуальне законодавство; матеріально-технічне забезпечення проекту, повноцінний обмін електронними документами між судом і учасниками процесу; можливість направлення електронних запитів інформації та отримання електронних відповідей на них; використання електронних платежів для оплати судових витрат тощо [5, с. 15].

Нині ми перебуваємо на завершених першого етапу, метою якого є не тільки запровадження вказаних заходів, але й їх апробація на практиці з метою виявлення проблем, ускладнень, можливих недоробок, які і визначатимуть основний напрям діяльності з упровадження електронного судочинства на другому етапі.

Заходи, спрямовані на реалізацію першого етапу проекту «Електронний суд», мають два аспекти:

- надсилання процесуальних документів електронною поштою учасникам судового процесу;
- надсилання судової повістки у вигляді SMS-повідомлення.

Порядок надсилання процесуальних документів електронною поштою учасникам судового процесу передбачає можливість кожного з них отримувати процесуальні документи в електронному вигляді паралельно з документами у паперовому варіанті. Для отримання процесуальних документів в електронному вигляді необхідно зареєструвати поштово скриньку електронного суду на офіційному веб-порталі судової влади України.

Реєстрація відбувається шляхом заповнення відповідної реєстраційної форми, у якій зазначаються такі відомості:

- найменування для юридичних осіб або прізвище, ім'я, по батькові для фізичних осіб та фізичних осіб-підприємців;
- для юридичних осіб ідентифікаційний код юридичної особи, для фізичних осіб і фізичних осіб-підприємців – ідентифікаційний номер платника податків фізичної особи (у разі відсутності ідентифікаційного номера – серія та номер паспорта громадянина);
- адреса місцезнаходження або місця проживання;
- адреса особистої електронної пошти (e-mail), номери телефонів (факсів);
- інформація про особу, яка внесла дані (ПІБ, посада, номер телефону);
- дата та час заповнення, які проставляються автоматично;

– згода суб'єкта персональних даних на оброблення персональних даних (для фізичних осіб) [6, с. 15].

Після реєстрації особа має подати до суду заявку про намір отримувати процесуальні документи в електронному вигляді. З дати подання вказаної заявки до суду та її реєстрації в автоматизованій системі документообігу всі процесуальні документи будуть надходити в електронному вигляді на зареєстровану електронну адресу учасника судового процесу. Це значно прискорює процес ознайомлення осіб з процесуальними документами у справі, оскільки після їх підписання електронним цифровим підписом судді вони автоматично надсилатимуться учаснику процесу, який їх отримає впродовж години.

Електронний обмін процесуальними документами потребує обов'язкового використання електронного цифрового підпису, який можна отримати в акредитованому центрі сертифікації ключів. Однак упровадження електронного цифрового підпису як складової частини проекту «Електронний суд» ще перебуває на початковому етапі, подальші дії мають бути спрямовані саме на удосконалення процедури його видання та проведення роз'яснювальної роботи щодо його використання користувачами системи електронного судочинства.

Другим аспектом запровадження проекту «Електронний суд» є можливість надсилання судової повістки у вигляді SMS-повідомлення. Порядок надсилання учасникам судового процесу (кримінального провадження) текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень визначає, що їх формування та надсилання здійснюється засобами автоматизованої системи документообігу в електронному вигляді шляхом відправки SMS-повідомлень.

Для отримання тексту судової повістки в електронній формі за допомогою SMS-повідомлення учаснику судового процесу потрібно подати до суду відповідну заявку. Така заявка оформляється безпосередньо в суді або шляхом роздрукування та заповнення форми, яка розміщена на офіційному веб-порталі судової влади України. У ній обов'язкове зазначення номера мобільного телефону учасника судового процесу, який може бути номером будь-якого з операторів мобільного зв'язку України.

Оскільки як у цивільному, так і в кримінальному процесі важливе отримання відомостей про належне повідомлення учасників судочинства про час і місце розгляду справи, то цей аспект врахований у діяльності електронного судочинства. Результат доставки SMS-повідомлення на номер мобільного телефону учасника (дата і час доставки або причина недоставки) автоматично розміщується у відповідному електронному реєстрі автоматизованої системи документообігу. Відповідальний працівник апарату суду роздруковує таке повідомлення та долучає його до матеріалів справи.

Зауважимо, що використання електронних засобів зв'язку передбачено не тільки щодо судів загальної юрисдикції, але й у виконавчому провадженні та процесі реалізації рішень Європейського суду з прав людини. Зокрема, у процесі взаємодії Державної виконавчої служби України та Секретаріату Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини щодо збору необхідних документів та інформації під час розгляду заяв зі скаргами на невиконання рішень судів, вжиття заходів щодо їх термінового виконання та заходів з виконання рішень Європейського суду вони обмінюються запитом і інформацією, яка направляється поштою та засобами електронного зв'язку [7, с. 109].

Оперативність обміну інформацією за допомогою новітніх технологій зумовлює висновок про те, що одним із напрямів розвитку проекту електронного судочинства є можливість і доцільність його запровадження в усіх сферах діяльності органів судової влади, зокрема і в адміністративному та господарському судочинстві.

У контексті забезпечення вчасного отримання електронної інформації спірними є положення п. 14 «Правил реє-

страції користувачів та роботи в системі обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу», відповідно до якого адміністратор не несе відповідальності за відмову в отриманні особою кореспонденції, технічні обмеження сервісу «Електронний суд» або за технічні збої в наданні послуг сервісу «Електронний суд», зберігання кореспонденції, файлів або інших даних в електронному сервісі «Електронний суд», доставку пошти, збереження адреси особи, а також за спричинення будь-яких збитків особі у разі надання або ненадання послуг сервісу «Електронний суд» [8, с. 19].

Безпека особистих даних і конфіденційність інформації не менш важливі, ніж забезпечення належного судового захисту особи, особливо в наш час, коли вельми розповсюджені випадки кіберзлочинності, від якої, як свідчить практика, страждають не тільки пересічні громадяни, але й державні органи та комерційні організації.

Саме тому вважаємо, що вкрай необхідне правове регулювання питань безпеки інформації, визначення кола осіб, які мають забезпечувати її конфіденційність, збереження та передання адресату, а також установлення відповідальності за порушення у цій сфері. Як слушно зазначалося, для перетворення суспільства на сучасне інформаційне суспільство важливим є не лише обсяг інформації, інтенсивність обігу інформації й обміну інформацією, але й її якісні показники. Інформаційне суспільство навряд чи зможе постати без формування методики та поширення культури опрацювання інформації [9, с. 55].

Ведучи мову про напрями та перспективи вдосконалення правового регулювання електронного судочинства, необхідно зазначити, що правовий масив, який регулює інформаційні відносини, натеper складається з великої кількості нормативно-правових актів різної юридичної сили. Як зазначає О. Баранов, наявна нині практика «незалежного» створення нормативно-правових актів призводить до появи великої кількості дублюючих норм, які, на жаль, іноді суперечать одна одній. А це є причиною виникнення надмірності інформаційного законодавства, його суперечливості та неузгодженості. В умовах «анархічного» способу формування інформаційного права, коли нормативно-правові акти створюються на злобу дня, інтуїтивно, утворюються прогалини в інформаційному законодавстві, що є суттєвим гальмом для розвитку цивілізованих інформаційних відносин у суспільстві [10, с. 60].

Розв'язання цієї проблеми вбачається у проведенні кодифікації інформаційного законодавства та створення Інформаційного кодексу, до якого мають увійти правові норми, загальні для суспільних відносин у різних сегментах інформаційної сфери та які в наявній практиці повторюються в тій чи іншій формі в різних спеціальних законах.

Проблема розвитку та впровадження в життя інформаційних технологій полягає не тільки у браку належного нормативно-правового регулювання. Вона має більш глибоке підґрунтя і зачіпає основи людського буття. Так, О. Данильян порушив питання моральних дилем інформаційного суспільства. У цьому контексті він зазначає, що зубожіння духовного буття на тлі гігантського зростання інформації, про яке говорять і пишуть у засобах масової інформації, свідчить про те, що інформаційне суспільство не є безпроблемною й позитивною реальністю, про яку говорять його апологети, а розкриває новий рівень моральної безвиході і суперечностей, яких не знали попередні епохи [11, с. 57].

Розв'язання зазначених проблем неможливе тільки за допомогою суто технічної діяльності – вдосконалення інформаційного законодавства.

Виникає необхідність інноваційних підходів як до конотворчої діяльності у цій сфері, так і до науково-теоретичного осмислення вказаних проблемних аспектів і розроблення найбільш ефективних способів їх розв'язання. З огляду на це в сучасній науковій літературі простежу-

ються тенденції закладання підвалин філософії інформаційного права. Зокрема, проблемам становлення філософії інформаційного права присвячені дослідження О. Дзьобаня. Філософія інформаційного права ним визначається як міжгалузева філософська наука, яка вивчає інформаційну суть (інформаційну побудову) права як складник соціальної системи, ґрунтуючись при цьому разом з традиційними методами і способами на методологічному інструментарії природничо-наукових дисциплін [12, с. 37].

Упровадження інноваційних інформаційно-технологічних процесів у діяльність органів судової влади та процес здійснення правосуддя зумовлені законодавчим розвитком сучасних засобів масової комунікації та їх поширенням на всі сфери людської діяльності. Їх поетапне запровадження та комплексне застосування є запорукою поліпшення доступу до правосуддя та його якісних характеристик.

Будучи на етапі впровадження та практичної апробації, проект «Електронний суд» спрямований на оптимізацію таких важливих аспектів судочинства, як забезпечення права на судовий розгляд, дотримання процесуальних строків розгляду справ, зменшення розміру судових витрат, гласність і відкритість тощо.

Навіть нетривалий досвід упровадження проекту «Електронний суд» уже дає змогу окреслити певні суперечливі аспекти, яких не можна недооцінювати і які потребують доопрацювання, вдосконалення або відмови від них. До таких можна віднести: суперечливість і недосконалість правового регулювання системи електронного судочинства, недовіра учасників судового процесу до електронного обміну процесуальними документами та продовження їх дублювання в паперовому варіанті, відсутність належного нормативного регулювання питань забезпечення безпеки інформації, яка міститься в системі «Електронний суд» і відповідальності за порушення в цій сфері тощо.

З плином часу та за належної уваги з боку держави це нововведення доведе свою ефективність. Розв'язання наявних і попередження майбутніх проблем функціонування електронного судочинства можливе шляхом розроблення державної політики у сфері правового регулювання цієї галузі відносин. Під цим належить розуміти удосконалення законодавства, технічно-інформаційне забезпечення судів, розроблення заходів і систем забезпечення захисту інформації, правове регулювання питань відповідальності осіб за порушення у цій сфері, вжиття заходів попередження кіберзлочинності у цій сфері, проведення навчальних семінарів серед працівників апарату суду та інших користувачів системи та систематичний моніторинг ефективності роботи системи та її постійна модернізація.

Сучасні проблеми, які стосуються формування, поширення та використання не лише інформації, а змістовного електронного інформаційного ресурсу стали для України нині особливо актуальними внаслідок стрімкого розвитку інформаційно-комунікативних технологій, тому ми маємо акцентувати на них більше уваги для підвищення своєї конкурентоспроможності на світовій арені. Ці проблеми стосуються також судової системи країни і потребують негайного вирішення.

У сьогоднішній електронний інформаційний ресурс у судах часто виступає в ролі «електронного доказу». Найпоширенішими видами джерел цифрової інформації, яка використовується учасниками цивільного процесу як зміст електронних доказів, є: електронні повідомлення, електронні документи, аудіо- та відеозаписи, інформація з глобальних інформаційних систем.

Висновки. Підсумовуючи, важливо акцентувати увагу на завданнях запровадження системи електронного суду, які дають можливість забезпечити відкритий доступ учасників процесу до інформації шляхом створення сучасних інтернет-ресурсів і встановлення в приміщеннях судів

інформаційно-довідкових кіосків, поетапний перехід до електронного обміну процесуальними документами між судом і учасниками судового процесу із застосуванням електронного цифрового підпису, до електронного обміну інформацією з базами даних інших державних органів та установ, до забезпечення повної комп'ютеризації процесів судового діловодства, формування єдиного електронного архіву судових документів.

Саме тому державі необхідно сприяти вдосконаленню системи електронного суду у вітчизняному судочинстві, тому що це сучасна новація, яка спричинена загальносві-

товим інформаційним прогресом і є досконалим засобом для досягнення прозорості в діяльності судів.

Здійснивши детальний аналіз вищевказаної інформації, необхідно зазначити, що для вдосконалення роботи з електронними інформаційними ресурсами спеціалізованим судам треба покращувати заходи боротьби з кіберзлочинністю, потрібно вжити необхідних заходів для підвищення кваліфікації судових працівників, які працюють у цих судах, збільшити державне фінансування для подальшого запровадження в судах новітніх інформаційно-комунікативних технологій тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ткачова А.В. Специфіка і тенденції розвитку інформаційного сектору економіки України. Ефективна економіка. 2013. № 1. С. 5–17.
2. Тронько В.В. Вплив ІКТ на економічний розвиток країни. Ефективна економіка. 2015. № 4. С. 5–14.
3. Сегай М. Концептуальні засади інформатизації судочинства. Вісн. Акад. правов. наук України. Харків, 2016. № 4 (23). С. 193–198.
4. Ленков С.В. Захист національних інформаційних ресурсів в аспекті інформаційної безпеки України. Вісн. Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. 2009. Т.1, № 5. С. 20–31.
5. Баркова О.В. Електронні ресурси: аспекти типології. К., 2014. 345 с.
6. Каламайко А.Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 21 с.
7. Косиненко Н.С. Інформаційні системи і технології в економіці: навч. посіб. для бакалаврів. М.: Дашков, 2015. 209 с.
8. Клімушин П.С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві: монографія. Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. 219 с.
9. Корнеев, И.К. Информационные технологии в работе с документами: учебник. Х.: Проспект, 2016. 357 с.
10. Безугла К.О. Сучасний стан сектору інформаційних технологій в Україні. Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем. 2014. № 19. С. 50–61.
11. Безручко Д.С. Ключові напрями впливу інформаційно-комунікаційних технологій на економіку. VII Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічні реформи у контексті інтеграційного вибору України» 20.10.11 р. С. 55–60.
12. Дубиківський С.Л. Теорія інформаційної економіки та розвиток інформаційної економіки в Україні. Вчені записки Університету «КРОК». 2013. № 34. С. 35–40.